

СЕКЦІЯ 3 ДЕРЖАВНА СЛУЖБА

РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ: ОЦІНКА, МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ В УКРАЇНІ

RESOURCE POTENTIAL OF THE TERRITORIAL COMMUNITY: ASSESSMENT, OPPORTUNITIES AND PROSPECTS IN UKRAINE

Разом із реформою децентралізації в Україні, яка була розпочата у 2014 році, з'явилися як нові можливості для розвитку громад та місцевості, так і нові виклики та завдання. Дана реформа виходить із правових основ функціонування України, метою якої є підвищення ефективності діяльності місцевої влади задля самодостатнього, спроможного до розвитку громадянського суспільства. Зважаючи на перспективу даного процесу, який станом на 2022 рік важко назвати завершеним і впорядкованим, ми хотіли б звернути увагу на беззаперечне існування ресурсного потенціалу на будь-якій території, вміле використання якого є основою для подальшого розвитку територій громад, адміністративно-територіальних одиниць та держави в цілому.

Відсутність науково-практичного підходу до територіальних ресурсів, пріоритетного структурирування наявних ресурсів в громаді та неузгодженість функцій моніторингу, контролю за використанням ресурсів стає чималою проблемою на шляху до підвищення рівня спроможностей територіальних громад. Така ситуація вимагає візуалізації наявного природного та економічного ресурсу територіальних громад, формування пріоритетів розвитку ресурсного потенціалу, створення пріоритетної структури залучення ресурсів як на короткотривалі перспективи програмного розвитку територіальних громад, так і на довготривалі перспективи – стратегії розвитку громад. Такий підхід забезпечує можливість створення єдиної системи управління ресурсами громади, в якій є чіткі зони відповідальності, мобільність повноважень та взаємозгодженість зв'язків між інституціями, громадянами, партнерами задля ефективного використання ресурсного потенціалу з можливістю його відновлення та накопичення.

*Дана стаття розкриває теоретичні засади наявного ресурсного потенціалу у територіальних громадах, автор аналізує можливість структурирування таких ресурсів. Виявлено, що на рівні із природними та економічними ресурсами надважливим постає питання про людський ресурс та потенціал. **Ключові слова:** територіальна громада, ресурс, ресурсний потенціал, невідновлювані*

ресурси, відновлювані ресурси, ресурси територіальної громади, людський потенціал.

With decentralization reform in Ukraine, launched in 2014, new opportunities for community and local development and new challenges and challenges have emerged. This reform is based on the legal basis for the functioning of Ukraine, which aims to increase the efficiency of local government for self-sufficient, capable of developing civil society.

Given the prospects of this process, which as of 2022 is difficult to call complete and orderly, we would like to draw attention to the undeniable existence of resource potential in any area, the skillful use of which is the basis for further development of communities, administrative units, the states and country in general.

Lack of scientific and practical approach to territorial resources, priority structuring of available resources in the community and inconsistency of monitoring functions, control over the use of resources becomes a significant problem on the way to improving the capacity of local communities. This situation requires visualization of the available natural and economic resources of territorial communities, formation of priorities for resource potential development, creation of a priority structure for attracting resources for both short-term program development of territorial communities and long-term prospects – community development strategies. This approach provides an opportunity to create a single system of community resource management, which has clear areas of responsibility, mobility of powers and coherence of relations between institutions, citizens, partners to effectively use resource potential with the possibility of its restoration and accumulation.

This article reveals the theoretical foundations of the available resource potential in territorial communities, the author analyzes the possibilities of structuring such resources. It was found that at the level of natural and economic resources, the issue of human resources and potential is crucial.

Key words: territorial community, resource, resource potential, non-renewable resources, resources of the territorial community, human potential.

УДК 324.351

DOI <https://doi.org/10.32843/pma2663-5240-2022.28.26>

Байбородіна А.В.

здобувач магістерського ступеня
Навчально-науковий інститут
менеджменту та психології
Державного закладу вищої освіти
«Університет менеджменту освіти»
Національної академії педагогічних
наук України

Постановка проблеми. Здійснення в Україні реформи адміністративно-фінансової децентралізації та зміщення вектора регулювання в напрямі саморозвитку територіальних громад, їх економічного зростання поставило нові вимоги до дослідження територіальних громад як суб'єктів та об'єктів економічних

відносин, які здійснюють управління розвитком своїх територій. Будь-яка територіальна громада володіє певним ресурсним потенціалом – природним, фінансовим, людським, підприємницьким та іншими. Однак успіх розвитку громади залежить не лише від наявності ресурсів, але і від спроможності перетворити

їх на активи розвитку, які мають забезпечити зростання капіталізації територій та рівня добробуту мешканців.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням ресурсного потенціалу на рівні територіальних громад займалися такі вчені як Е. Остром. Серед вітчизняних дослідників значний теоретичний внесок у державне та територіальне управління ресурсами зроблено М. Ільїною, Ю. Шпильовою, О. Бобровською [10].

Мета статті полягає у теоретичному огляді та аналізі ресурсного потенціалу територіальних громад в Україні, як основи задля успішного розвитку громад.

Виклад основного матеріалу. Погляд на феномен територіальної громади, як на дієвого суб'єкта місцевого самоврядування в Україні є важливою ознакою правової та демократичної держави. Водночас Конституція України пішла дещо далі від європейської демократичної державно-правової традиції, яка в Європейській хартії тлумачить як право і реальну здатність органів місцевого самоврядування регламентувати значну частину державних справ, діючи в межах закону та в інтересах місцевого населення. На відміну від Хартії, Конституція України на перше місце ставить не органи місцевого самоврядування, а територіальну громаду. Це свідчить, що наш Основний Закон регулює питання місцевого самоврядування, спираючись на концептуальні положення громадянської доктрини місцевого самоврядування [2].

На думку М. Орзіха, територіальна громада – це первинний суб'єкт місцевого самоврядування, який має власні інтереси, до складу якого входять громадяни України, іноземці, особи без громадянства, що постійно мешкають, або працюють на даній території, або володіють нерухомим майном, або сплачують місцеві податки та збори [4].

Розвиток територіальних громад в Україні є одним з найважливіших завдань держави в рамках реформи децентралізації в Україні. Поняття «розвиток» найчастіше пов'язаний з позитивними і бажаними змінами, що означають в кількісному трактуванні – зростання, і в якісному – прогрес. Налагоджені процеси в територіальних громадах (управлінські, культурні, ресурсні тощо) забезпечують результативність у досягненні цілей, що підвищує рівень спроможностей громади та її самодостатність.

Спроможність громади, згідно з Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, передбачає її здатність самостійно або через органи місцевого самоврядування вирішувати

питання місцевого значення щодо: розвитку місцевої економіки та інфраструктури; планування розвитку території громади; вирішення питань забудови та благоустрою території; надання житлово-комунальних послуг; організації пасажирських перевезень на території громади; утримання вулиць і доріг у населених пунктах; громадської безпеки; гасіння пожеж; управління закладами середньої, дошкільної та позашкільної освіти; надання послуг швидкої медичної допомоги, первинної охорони здоров'я, з профілактики хвороб; розвитку культури та фізичної культури та багато ін. [1; 3].

Такий широкий спектр завдань, який постає перед територіальною громадою, має спиратися на відповідні ресурсні забезпечення територіальних громад, як зовнішні, так і внутрішні.

До зовнішніх джерел отримання ресурсу (фінансового) зокрема належать субвенції і дотації з Державного бюджету, залучення зовнішніх інвестиційних ресурсів тощо. При цьому внутрішній ресурсний потенціал є на нашу думку основною умовою для успішного розвитку територіальних громад, вдале використання якого дає можливість ефективно виконувати програми розвитку територіальних громад і як наслідок бути в авангарді розвинених територій.

Внутрішній ресурсний потенціал територіальної громади складається з сукупності ресурсів територіальної громади які можуть використовуватись, мобілізуватись та відтворюватись з метою забезпечення потреб громади.

Головною характеристикою ресурсного потенціалу є структура, для формування його змісту необхідно узагальнити підходи різних учених до структурування потенціалу. Зокрема, у вітчизняній літературі часто використовують підходи поділу ресурсного потенціалу або ресурсного забезпечення територіального розвитку чи розвитку громади на такі складові:

- майновий, природно-ресурсний, виробничо-технічний, демографічний, фінансовий, науково-технічний, інтелектуальний, інформаційний, інвестиційний, інноваційний тощо потенціали, а також територія з певним типом її інфраструктури – підхід до визначення складових ресурсного потенціалу територіальної громади [5; 6; 7, с. 198];

Природні ресурси у межах територіальних громад переважно належать до невідновлюваних, що зумовлює специфіку підходів до концептуальних основ їх сталого використання. При цьому основний акцент має робитися на досягненні допустимих компромісів між потребами використання мінерально-сировинного або паливно-енергетичного потенціалу громади задля її економічного та соціаль-

ного розвитку й екологічними загрозами, що при цьому виникають. Як правило досягненню такого компромісу сприяє ощадливе і раціональне використання природних ресурсів, яке забезпечує мінімізацію їх вилучення з природного середовища. При цьому стрижнем такого раціонального, ощадливого використання стає людський ресурс, а саме інтелектуальний, професійний, організаційно-управлінський підхід під час так би мовити інвентаризації та планування при використанні ресурсів природного походження.

Таким чином, якщо ми схематично зобразимо структуру ресурсного забезпечення територіальної громади, особливу увагу на нашу думку ми маємо приділити саме людському потенціалу (Рис. 1).

Поняття «потенціал», як правило, передбачає його оцінювання з визначенням конкретної структури. Структурна властивість потенціалу підтверджує прикладне значення досліджень цієї категорії. «Потенціал» також відзначається динамічністю і мінливістю з погляду факторних впливів. Отже, і його дослідження щодо конкретного суб'єкта дозволяє не лише виявляти стан формування чи використання, але і пріоритети відтворення та розвитку.

Розкриємо структурні складники ресурсів територіальної громади (Рис. 1).

До паливно-енергетичних ресурсів належать:

- 1) традиційні;
- 2) паливо (перероблені в нафта, газ тощо);
- 3) енергія (залеж зал від якості переробки);
- 4) енергія мікрогес;
- 5) вітрова, сонячна, гідроенергетика;
- 6) біоенергетика (побутові відходи, відходи тваринних ферм, аграрні відходи тощо).

До мінерально-сировинних ресурсів можемо віднести:

- 1) водні ресурси;
- 2) земельні ресурси;
- 3) лісові ресурси;
- 4) ресурси надр;
- тощо.

До людського ресурсного потенціалу відносимо серед іншого таке:

- 1) культурно-творчі здібності та таланти;
- 2) інтелект;
- 3) знання та досвід;
- 4) професіоналізм;
- 5) організаційно-управлінські здібності;
- тощо (ідеї, соціальна єдність та ін.).

Як наслідок: наукові розробки, винаходи, проекти, технології, інформація, ін., що забезпечує ефективно та доцільно використання усіх видів ресурсів територіальної громади загалом, а також забезпечує спроможність територіальних громад.

Під економічними ресурсами ми розуміємо вимірювані матеріальні ресурси: рухоме та нерухоме майно, будівлі, споруди промислового та іншого призначення; іншою складовою економічного ресурсу територіальної громади є фінансові ресурси у вигляді доходів загального фонду бюджету (з податків, оренди, тощо), доходи спеціального фонду бюджету (податки, повернення позик та ін.), доходи бюджету розвитку, субвенції, гранти, тощо.

Уважно поглянувши на вищеописані ресурси, які можуть належати територіальній громаді в Україні, важливо відмітити ті, які за своїм походженням, формуванням та використанням матимуть відновлювальний характер.

Як зазначає Микола Федорович Реймерс, відновлювані природні ресурси – це

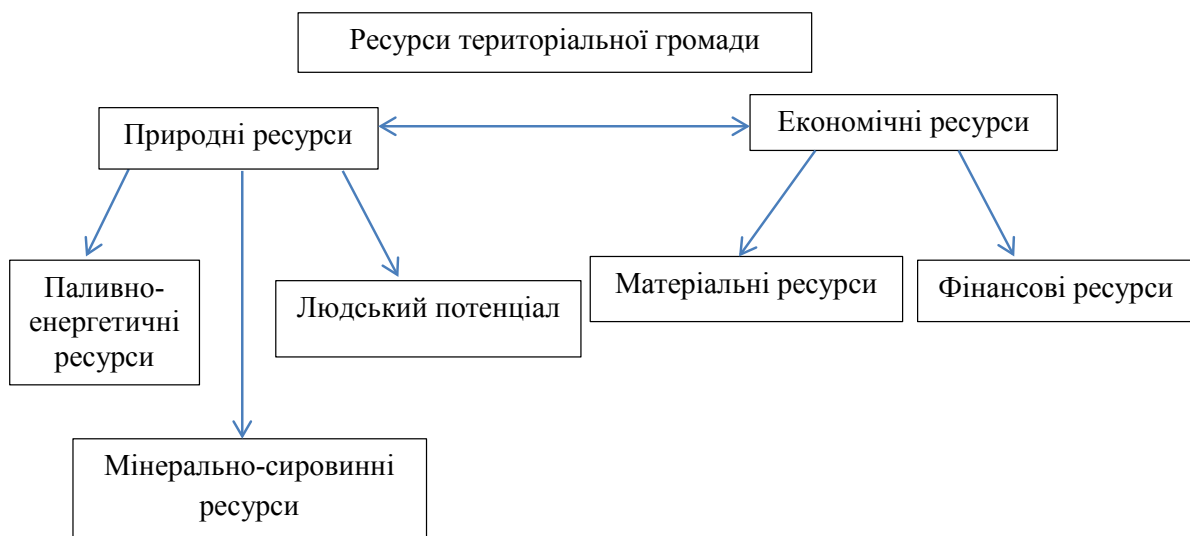

Рис. 1

ресурси, які мають здатність до самовідновлення (через розмноження або інші природні цикли відновлення) за час співрозмірний з термінами їхнього споживання [8]. Серед таких природних ресурсів ми визначили вітрову, сонячну енергетику, земельні та лісові ресурси за умови ощадливого та раціонального використання. При цьому людський ресурсний потенціал, до якого з-поміж іншого входять здібності, знання, ідеї та творча діяльність людини – представника громади, на наш погляд є запорукою як ефективного використання усього природного та економічного ресурсного спектру територіальної громади, так і основою для соціальної єдності, культурного розвитку відповідних громад.

Виходячи з вищезазначеного можливості та перспективи використання ресурсного потенціалу територіальних громад в Україні залежать від розвитку та реалізації людського потенціалу, який стає наскрізним під час ефективного використання природних або економічних ресурсів.

Отже суб'єктом управління людським потенціалом поряд із державою, економічними структурами, стає самостійна територіальна громада. І.Григор'єва відзначає важливість і ефективність комунітарної ідеології, яка все більше витісняє в успішно-розвинених країнах патерналізм, як ідеологічну модель розвитку територій. Ключовими стають взаємодопомога та кооперація на основі власних ресурсів (знання, навичок, здібностей) задля вирішення проблем місцевого значення.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Дослідниця Е. Остром у 2009 р. отримала Нобелівську премію з економіки «За дослідження в галузі економічної організації», дослідивши, як можуть територіальні спільноти, а не уряди чи приватні компанії успішно управляти спільними ресурсами [9]. Своїми емпіричними дослідженнями використання суспільних ресурсів у різних кутках планети вона довела ефективність місцевих громад в управлінні суспільними ресурсами. Особливість методологічного підходу Е. Остром полягає у тому, що на противагу теоріям публічного та приватного управління найкращий стан суспільних ресурсів забезпечують користувачі спільних ресурсів, що мають довгострокову зацікавленість у їх збереженні та примноженні, інвестують у моніторинг та встановлення довіри. З часом територіальні громади знаходять та ухвалюють правила ефективного використання ресурсів.

Представлений у даному матеріалі науково-практичний підхід до використання та роз-

витку ресурсного потенціалу територіальних громад в Україні вимагає професійної та пасіонарної системи управління разом із запровадженням конкретних механізмів по узгодженню інтересів сьогодення з майбутніми інтересами територіальних громад у динамічному макросередовищі (регіону, країни, світу).

Таким чином вважаємо доцільним подальше дослідження відновлювальних ресурсів територіальних громад в Україні разом із пошуком пасіонарних систем управління ресурсами у громаді які могли б забезпечити високий рівень розвитку територіальних громад в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 333-р від 01.04.2014 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80> (дата звернення: 20.05.2020) .
2. Баймуратов М. Правовий статус територіальної громади в Україні: теоретичні та практичні проблеми. *Муниципальный рух: новий етап розвитку* : матеріали VII Всеукр. муніцип. слухань, м.Бердянськ, 6–8 верес. 2001 р., Київ, 2002. С. 368–371.
3. Василюк О. Д. Формування спроможності об'єднаних територіальних громад: кадровий аспект. *Зб. наук. пр. Львівського регіонального інституту державного управління. Ефективність державного управління*. Львів, 2017. № 2. С. 197–205.
4. Орзіх М. Концепція правового статусу самоврядних територій і органів місцевого самоврядування. *Місьцеве та регіональне самоврядування України*. 1995. № 1–2 (10–11). С. 67.
5. Гринчишин І. М., Біль М. М., Лещух І. В., Патицька Х. О., Попадинець Н. М. Потенціал територіальних громад : оцінювання та напрями підвищення ефективності використання: науково-аналітична доповідь «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», м. Львів, 2019. С. 127.
6. Гринчишин І. М., Біль М. М., Лещух І. В. Зміцненні спроможності територіальних громад на основі ефективного використання ендogenous потенціалу: науково-аналітична доповідь «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», м. Львів, 2019. С.250.
7. Бабаєв В., Новікова М. Сучасні підходи до зберігання та нарощення ресурсного потенціалу територіальної громади. *Публічне управління : теорія та практика*. 2013. № 4 (16). С. 197–201.
8. Реймерс Н. Ф. Природопользование: словарь-справочник. Москва: Мысль, 1990. 637 с.
9. Остром Э. Управляя общим: эволюция институтов коллективной деятельности. Москва: ИРИСЭН, 2010. 447 с.
10. Шпильова, Ю.Б., Ільїна, М. В. Значення екологічного імперативу для формування орієнтирів сталого розвитку суспільства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Економіка і менеджмент»*. 2017. № 24. С. 8-11.